

УДК 351.824.11

*І. І. Самойлова,
к. держ. упр., завідувач навчально-методичного відділу Навчально-наукового центру
організації освітнього процесу, Університет державної фіскальної служби України
О. О. Самойлов,
аспірант, Інститут агроекології і природокористування НААН*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.2.145

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЯТОРНОГО МЕХАНІЗМУ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

*I. Samoilova,
PhD (Public Administration), head of the educational-methodical department
Education and research center for education management, University of the State Fiscal Service of Ukraine
O. Samoilov,
postgraduate student, Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS*

FORMATION OF PUBLIC REGULATORY MECHANISM IN THE FIELD OF SOLID WASTE MANAGEMENT IN UKRAINE

Визначено основні проблеми формування державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні. Встановлено, що необхідні зміни в існуючій системі поводження з управління твердими побутовим відходами, у тому числі і на законодавчому рівні, які б створили стимулюючі механізми для формування і розвитку в Україні державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами та їх утилізації; сприяли забезпеченню захисту довкілля, зменшенню ризику для здоров'я людей та вирішенню масштабної проблеми управління твердими побутовими відходами та недопущення екологічної катастрофи в країні. Запропоновано напрями ефективного функціонування державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні.

The main problems of forming the state regulatory mechanism in the field of solid household waste management in Ukraine are determined. The main problems in the field of solid household waste management in Ukraine are identified, namely: insufficient coverage of areas, which are cleaned mechanized way, as a result of which a large number of unauthorized dumps is formed; wear and insufficiency of the park of special equipment; failure to observe burial technology, lack of accounting and control over the receipt of solid household waste, radiometric control; the imperfection of the existing regulatory framework governing the management of solid domestic waste, the imperfection of state ecological management; the absence of an integrated management system for solid domestic waste, which includes the creation of a system for selective collection of solid household waste, waste collection and waste collection stations, construction of processing enterprises, development of the secondary raw materials market, development of a system of incentives for enterprises working with the use of secondary raw materials; low ecological culture of the population and poor public awareness on the issues of the safe placement of solid household wastes. Modern facilities in the field of solid domestic waste management in Ukraine: landfill-oriented landfills, their placement in landfills and spill gases, most of which do not meet the environmental safety requirements; have a low technological level; limited to approaches to integrated management solutions and financial

resources; have a low level of implementation of innovative technologies. It was established that the necessary changes in the existing system of treatment of solid domestic waste, including at the legislative level, would create incentive mechanisms for the formation and development in Ukraine of a mechanism for management of solid domestic waste and its utilization; contributed to the protection of the environment, reducing the risk to human health and resolving the large-scale problem of management of solid domestic waste and preventing an ecological catastrophe in the country.

The directions of effective functioning of the state regulatory mechanism in the field of solid household waste management in Ukraine are proposed, namely: creation of stable inter-farm relations, ensuring consistency of solutions, balancing the interests of participants; substantiation of the proposal on the effective functioning of the elements of the organizational and economic mechanism of management of solid domestic waste on an innovative basis; development of methodical recommendations for management of solid household waste.

Ключові слова: державний регуляторний механізм, поводження з твердими побутовими відходами, екологічна криза, управління, державна політика, формування.

Key words: state regulatory mechanism, management of solid household waste, ecological crisis, management, state policy, formation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан навколишнього середовища вимагає розробки відповідних економічної, технологічної, законодавчої стратегій у галузі поводження з твердими побутовими відходами. В сучасних умовах в Україні у сфері поводження з твердими побутовими відходами є серйозні проблеми. Про це свідчать результати дослідження її сучасного стану та особливостей організації. Невідповідність способів у сфері поводження з твердими побутовими відходами кращим світовим практикам і міжнародним рекомендаціям у нашій країні становить під загрозу здоров'я та добробут населення [1]. Проблема відходів є однією з ключових екологічних проблем і більш вагомую в ресурсному аспекті. Значні обсяги накопичених в Україні твердих побутових відходів та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, утилізації, знешкодження та видалення, поглиблюють екологічну кризу і стають гальмівним фактором розвитку національної економіки.

Така ситуація обумовлює необхідність створення та забезпечення належного функціонування загальнодержавної системи запобігання утворенню відходів, збирання, перероблення та утилізації, знешкодження і екологічно безпечного видалення. Розв'язання зазначеної проблеми є ключовим у вирішенні питань енерго- та ресурснезалежності держави, економії природних матеріальних та енергетичних ресурсів і актуальним стратегічним завданням державної політики [2]. Це повинно бути невідкладним завданням навіть в умовах відносної обмеженості економічних можливостей як держави, так і основних утворювачів твердих побутових відходів. Комплексний підхід до вирішення цієї проблеми здатний поліпшити функціонування систем управління твердими побутовими відходами, знизити антропогенне навантаження на особливо цінні екосистеми і захистити здоров'я населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні аспекти формування основ управління твердими побутовими відходами досліджу-

вали такі вчені: О. Альошин, Р. Берлінг, Г. Білик, Г. Виговська, О. Губанова, Т. Дай, Б. Данилишин, В. Крассилов, О. Лазор, В. Міщенко, О. Новицька, С. Панков, О. Соболь, В. Шевчук та інші.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах Україна не є єдиною державою, перед якою постають проблеми у сфері поводження з твердими побутовими відходами. Збільшення чисельності населення, швидка індустріалізація та зростання ринків у всіх країнах призводять до неминучого збільшення кількості твердих побутових відходів. Однак більшість розвинених європейських держав здатні захистити навколишнє середовище та досить ефективно впроваджувати сучасні технології переробки та утилізації твердих побутових відходів задля забезпечення нормальної життєдіяльності населення, охорони довкілля та ресурсозбереження [3].

Відмінність ситуації, що склалася з твердими побутовими відходами в Україні, порівняно з іншими розвинутими країнами полягає у великих обсягах утворення твердих побутових відходів та у відсутності механізму управління ними. При цьому наявність такого механізму є неодмінною ознакою всіх економік розвинутих країн. Загалом механізм у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні характеризується такими тенденціями:

- накопичення твердих побутових відходів як у промисловому, так і побутовому секторі, що негативно впливає на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей;

- здійснення неналежним чином утилізації та видалення небезпечних твердих побутових відходів;

- розміщення твердих побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків;

— неналежний рівень використання твердих побутових відходів як вторинної сировини внаслідок недосконалості організаційно-економічного механізму залучення їх у виробництво;

— неефективність впроваджених організаційно-економічного механізму управління твердими побутовими відходами.

У той час як деякі європейські країни планують через 5—7 років повністю припинити захоронення твердих побутових відходів на полігонах, більшість українських населених пунктів продовжують інтенсивно використовувати існуючі звалища, технічний стан яких у багатьох регіонах не відповідає встановленим технічним вимогам. Відсутність необхідних коштів у бюджетах усіх рівнів, непривабливий для інвесторів бізнес-клімат в Україні, політична нестабільність, бездіяльність деяких місцевих органів влади і населення, а також суперечки щодо земельних питань на місцевому рівні протягом майже всього часу незалежності змушують Україну продовжувати будівництво нових полігонів замість розробки та впровадження сучасної системи управління твердими побутовими відходами і потужностями щодо їх переробки та утилізації.

В Україні функціонує 460 міст, близько 500 районів, 885 селищ міського типу і 28388 сіл, органи місцевого самоврядування яких повністю відповідають за організацію надання послуг з поводження із твердими побутовими відходами. Незважаючи на те, що протягом останніх 20 років чисельність населення України постійно скорочується, обсяги утворення твердих побутових відходів збільшуються. Показник утворення відходів в Україні в середньому становить 250—300 кілограмів на рік на людину і має тенденцію до зростання. Домінуючим засобами управління твердими побутовими відходами залишається їх вивезення та захоронення на полігонах та сміттєзвалищах. Неналежним чином проводиться робота з паспортизації, рекультивациі та санації сміттєзвалищ. З 1551 сміттєзвалища, що потребують паспортизації, у 2016 році фактично паспортизовано 380 (потребує паспортизації 21% сміттєзвалищ їх загальної кількості). З 509 сміттєзвалищ, які потребують рекультивациі, фактично рекультивовані 86 (7,7% потребує рекультивациі) [2].

Таким чином, сучасні засоби управління твердими побутовими відходами в Україні:

— орієнтовані на полігонне захоронення відходів, їх розміщення на сміттєзвалищах та (або) стихійних сміттєзвалищах, більшість з яких не відповідають вимогам екологічної безпеки;

— мають низький технологічний рівень;

— обмежені підходами до прийняття комплексних управлінських рішень та фінансовими ресурсами;

— мають низький рівень впровадження інноваційних технологій.

Низькі тарифи на послуги із захоронення твердих побутових відходів не створюють для суб'єктів господарювання і місцевих органів влади стимулів для перероблення твердих побутових відходів. Відсутність системи перероблення твердих побутових відходів призводить до втрати Україною щороку мільйонів тонн ресурсоцінних матеріалів, що містяться у твердих побутових відходах, які потенційно можуть бути введені у госпо-

дарський обіг. Розвиток роздільного збирання та перероблення твердих побутових відходів є невід'ємною частиною підвищення ефективності використання природних ресурсів і переходу до сталої економіки.

Основними проблемами у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні є: значний обсяг направляються на поховання твердих побутових відходів при низькому рівні вилучення з них вторинних ресурсів; недостатнє охоплення площ, які прибираються механізованим способом, внаслідок чого утворюється велика кількість несанкціонованих звалищ; зношеність і недостатність парку спецтехніки; недотримання технології поховання, відсутність обліку і контролю за надходженням твердих побутових відходів, радіометричного контролю; недосконалість існуючої нормативно-правової бази, яка регламентує управління твердими побутовими відходами, недосконалість державного екологічного управління; відсутність комплексної системи управління твердими побутовими відходами, що включає створення системи селективного збору твердих побутових відходів, сміттєперевантажувальних і сміттєсортувальних станцій, будівництво підприємств з переробки, розвитку ринку вторинної сировини, розробка системи заохочень для підприємств, що працюють з використанням вторинної сировини; низька екологічна культура населення і слабка інформованість населення з питань безпечного розміщення твердих побутових відходів [4; 5].

У сучасних умовах необхідні зміни в існуючій системі у сфері поводження з твердими побутовими відходами, у тому числі і на законодавчому рівні, які б створили стимулюючі механізми для формування і розвитку в Україні механізму управління твердими побутовими відходами та їх утилізації шляхом газифікації, а також зробили галузь утилізації твердих побутових відходів інвестиційно привабливою. Такого ефекту можливо досягнути без введення змін до Законів України "Про альтернативні джерела енергії" та "Про альтернативні види палива". Усвідомлюючи невідкладність вирішення гострої екологічної проблеми, для подальшого структурного розвитку в Україні системи управління твердими побутовими відходами, запровадження новітніх технологій утилізації твердих побутових відходів, їх максимального залучення у господарський оборот, як альтернативного джерела енергії, стимулювання екологічних інвестицій, з метою недопущення екологічної катастрофи в країні, економії дорогого природного імпортного газу, уникнення підвищення тарифів за комунальні послуги для населення необхідно удосконалити існуючу законодавчу базу. Внаслідок прийняття законопроекту відбудеться гармонізація українського законодавства з окремими нормами європейського законодавства, а також будуть створені нові робочі місця. Зміни до законодавчих актів України створюють законодавчий механізм управління твердими побутовими відходами, стимулюють інвестиції, розвиток і використання нових технологій у цій сфері, створюють умови для максимального залучення твердих побутових відходів у господарський оборот альтернативного джерела енергії, забезпечують розвиток галузі утилізації відходів загалом, а також сприяють покращенню екологічної ситуації в країні, створенню нових

робочих місць. Вказані зміни сприятимуть забезпеченню захисту довкілля, зменшенню ризику для здоров'я людей та вирішенню масштабної проблеми управління твердими побутовими відходами та недопущення екологічної катастрофи в країні [6].

ВИСНОВКИ

Таким чином, існуючі в Україні механізми у сфері поводження з твердими побутовими відходами мають переважно фіскальну спрямованість. Відсутні стимулюючі важелі з мінімізації утворення твердих побутових відходів, їх рециклінгу та створення ринку вторинної сировини. Для ефективного функціонування державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами необхідне: створення стійких міжгосподарських зв'язків, забезпечення узгодженості рішень, збалансованості інтересів учасників; обґрунтування пропозиції щодо ефективного функціонування елементів організаційно-економічного механізму управління твердими побутовими відходами на інноваційних засадах; розроблення методичних рекомендацій з управління твердими побутовими відходами; залучення інвестицій у сферу поводження з ТПВ, у тому числі державних, приватних, зарубіжних; формування системи платежів, орієнтованих на реалізацію принципів мінімізації утворення, максимальної утилізації та безпечного видалення ТПВ; стимулювання учасників процесу зі збирання, транспортування й переробки ТПВ [2; 6].

Література:

1. Кривенко С.В. Проблеми вдосконалення системи управління сферою поводження з твердими побутовими відходами: регіональний аспект / Управління розвитком. — 2015. — № 2 (180). — С. 10—19.
2. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Розпорядження КМУ від 8.11.2017 № 820-р. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>
3. Олениченко Ю.А., Соболев О.М., Долгодуш М.М. Аналіз результативності впливу механізмів державного управління на процес поводження з твердими побутовими відходами на етапі їх формування. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер.: Державне управління. — 2015. — Вип. 2 (3). — С. 121—132.
4. Шкуратова І.І. Сучасний стан та проблеми вдосконалення політики управління відходами / Наукові праці. Серія: Державне управління. — 2011. — Т. 159. Вип. 147. — С. 118—122.
5. Хоменко І.О., Бабаченко Л.В., Падій Я.В. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / Економіка і суспільство. — Вип. 12. — 2017. — С. 454—458.
6. Малей О. Удосконалення економічних механізмів управління у сфері поводження з відходами на державному та регіональному рівні / Економіст. — № 12. — 2013. — С. 19—21.

References:

1. Kryvenko, S.V. (2015), "Problemy vdoskonalennia systemy upravlinnia sferoyu povodjennia z tverdymy

pobytovymy vidhodamy: regionalnyiy aspekt" [Problems of improving the management of solid waste management: the regional aspect], Development management, vol. 2 (180), 10—19.

2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017), "Pro shvalennia Nacionalnoyi strategiyi upravlinnia vidhodamy v Ukraini do 2030 roku" [On Approval of the National Strategy for Waste Management in Ukraine until 2030]. The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80> (Accessed 11 November 2017).

3. Olenychenko, Yu.F. and Sobol, O.M. and Dolgodush, M.M. (2015), "Analiz rezyltatyvnosti vplyvu mehanizmv derjavnogo upravlinnia na process povodjennia z tverdymy pobytovymy vidhodamy na etapi yih formuvannia" [Analysis of the effectiveness of the influence of public administration mechanisms on the process of handling solid household waste at the stage of their formation], Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration, vol. 2 (3), 121—132.

4. Shkuratova, I.I. (2011), "Suchasnyi stan ta problem vdoskonalennia polityky upravlinnia vidhodamy" [Current state and problems of waste management policy improvement], Scientific works. Series: Public Administration, vol. 159(147), 118—122.

5. Homenko, I.O. and Babachenko, L.V. and Padii, Ya.V. (2017), "Problemy ta napriamy pererobky tverdih pobytovyh vidhodiv v Ukraini" [Problems and directions of solid waste recycling in Ukraine], Economics and Society, vol. 12, 454—458.

6. Maliei, O. (2013), "Udoskonalennia ekonomichnyh mehanizmv upravlinnia u sferi povodjennia z vidhodamy na derjavnomu ta regionalnomu rivni" [Improvement of economic management mechanisms in the field of waste management at the state and regional level], Economist, vol. 12, 19—21.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73